

СЕЛА СПОДОБІВСЬКОЇ СІЛЬСЬКОЇ РАДИ

СПОДОБІВКА – село, центр сільської ради, розташоване в долині правої притоки Осколу річки Сіниха за 32 км на південний схід від райцентру та за 20 км від залізничної станції Старовірівка. Сільській раді підпорядковані села Дуванка і Федорівка. Сподобівка займає площу 251 га, станом на початок 2013 року тут постійно проживали 474 жителів [213].

Територія сільської ради була заселена давніми людьми задовго до нашої ери, про що свідчать 15 курганів, які збереглися до наших днів. Один з таких курганів катакомбної культури епохи бронзи археологи розкопали у 1993 році. У 2000 році недалеко від сільської їдальні випадково було розкопано поховання жінки епохи бронзи з красивими прикрасами: на лівій кисті у неї виявили бронзовий перстень з темно-синім каменем, а поряд з головою – бронзові сережки з мініатюрними дзвіночками [83, 42, 12].

*Територія сільської ради на сучасній
топографічній карті*

У післявоєнні роки у селі на березі річки місцеві жителі випадково знаходили крем'яні ніж, скребачку та вістря списа, а також кілька мідних наконечників для стріл [15].

Ряд курганів Сподобівської сільської ради мають власні географічні назви. Серед них – п'ятиметровий курган Тернова Могила, який одночасно є найвищою точкою Шевченківщини (205 м над рівнем моря), а також кургани Сподобівська Могила, Терешкова (Хирхалева) Могила та Лиса Могила [1].

Село засноване не пізніше 1812 року поміщиком, колезьким реєстратором Йосипом Вікентійовичем Сподобом та дружиною його брата-сотника Євдокією Іванівною Сподобіною, від прізвища яких і отримало свою назву. Першими жителями населеного пункту стали селянські родини Семена Нардєда, Григорія Комнатного, Пантелеймона Шишки, Трохима Шишки, Федора Кривобабки, Трохима Зубаря, Василя Федорченка, Семена та Петра Колесніків, Сидора Чмеленка, Семена Вітценка, Івана Олійника, Василя Гришка, Олексія Чепеля, Матвія Тарана та інших. Станом на 1816 рік у Сподобівці вже мешкали понад 100 чоловік. Цікаво, що на той час вказані селяни проживали на так званих привілейованих землях і мали право

вільного продажу вина, за що сплачували мито в державну казну [214, 128].

З моменту свого народження село було включене до Бугаївської волості Ізюмського повіту, місцеві жителі відвідували церкву Ікони Охтирської Божої Матері в Бугаївці, а з 1909 року – храм Різдва Богородиці у Федорівці [213, 90, 13].

У другій половині XIX та на початку XX століття навколо Сподобівки утворилися хутори Воздвиженське, Веселівка, Ляхівка, Молотківка, Сашине (Затишок) та Гусинка. Хутір Воздвиженське належав дружині ротмістра Олені Андріївні Григорьєвій, там проживали селянські

*Знахідки Сподобівського кургану,
1993 р.*

володіння Золотницької придбав дрібний землевласник Березовський, а вже у того хутір у 1889 році викупив «батько» українського професійного театру Марко Лукич Кропивницький. Він привіз у наш край свою сім'ю, тобто дружину Надію Василівну, матір Капітоліну Іванівну та доньку Олександру. Вже на Слобожанщині у Кропивницьких народилися син Володимир та донька Ольга, їх у 1892 та 1894 роках хрестили у сусідньому Волоськобалаклійському храмі Михайла Архангела. Кропивницькі збудували на хуторі новий цегляний будинок з мезоніном, після чого дали своєму поселенню красиву поетичну назву Затишок. У новому будинку розміщалися бібліотека драматурга, велика кількість картин, написаних як відомими художниками, так і самим Кропивницьким; пам'ятні подарунки і сувеніри митця, музичні інструменти, рідкісна зброя тощо. Навколо хутора було посаджено сад з фруктовими і декоративними деревами та виноградником, внизу у балці збудували невеликий ставок. Він був обсаджений вербами, деякі з них достояли до наших днів [72, 120, 42, 13].

М. Л. Кропивницький

Хутір Затишок, початок ХХ ст.

сім'ї Ковальових, Степанченків, Бондаренків та Самойленків. На Молотківці поселилися міщани Олександр Прохорович та Любов Дмитрівна Молоткови, поряд з ними на рубежі століть осіли переселенці з Херсонщини міщани Володимир Тимофійович та Марія Мефодіївна Максимови. Вони стали сусідами драматурга Марка Лукича Кропивницького і одночасно – прототипами героїв його літературних творів [72, 13, 120].

Не пізніше 1867 року на північній околиці Сподобівки дружина полковника Олександра Дмитрівна Золотницька заснувала хутір Сашине, названий від її імені. Пізніше

На хуторі Затишок Кропивницькі прожили до смерті Марка Лукича, тобто до 1910 року. За цей час хутір перетворився на важливий культурний осередок Слобожанщини, де часто бували відомі діячі української культури, в тому числі корифеї українського професійного театру І. Карпенко-Карий та

М. Садовський. Тут Надія Василівна, яка мала фахову медичну підготовку, лікувала хворих, сім'я за власний рахунок створила приватну безкоштовну школу для навчання місцевих дітей, а сам Марко Лукич багато працював у галузі театрального життя. Він з допомогою акторів Куп'янського повіту створив аматорську театральну трупу, з якою гастролював по навколишніх містечках. На хуторі також утворилася перша в Україні дитяча театральна трупа, учасники якої неодноразово і з величезним успіхом ставили дитячі вистави у Сподобівці, Барановому, Волоській Балаклії, Бугаївці та інших селах регіону. До цієї трупи входили місцеві діти Софія Бунчук (Зубар), Федора Самойленко, Олександра Колеснік та діти Марка Лукича Володимир, Ольга і Олександра. Не забував Кропивницький і про літературну діяльність: на основі подій у сусідніх селах та хуторах він написав близько 20 драматичних творів, у тому числі такі, як «Олеся», «Конон Блискавиченко», «Мамаша», «Розгардіяш», «Скрутна доба», дитячі п'єси «Івасик-Телесик» та «По щучому велінню» [120, 41].

Затишок, кінець XX ст.

Кропивницький в образах своїх героїв

На жаль, наприкінці 1917 року хутір Затишок, який після смерті Марка Лукича залишився без догляду господарів (вони виїхали до Харкова), зазнав непоправних втрат: місцеві селяни вирішили пограбувати його. Через необережність одного з учасників тих трагічних подій у будинку розпочалася пожежа, у якій згорів і

будинок, і все його начиння, включаючи безцінний архів драматурга [120, 41, 42].

Хутір Гусинка (нині вулиця Васильченка) був заснований на берегах річки Сіниха у південній частині сучасної Сподобівки наприкінці XIX століття вихідцями з однойменної слободи Куп'янського повіту. Тут знайшли свою нову батьківщину селянські родини Федора Красноноса, Терентія Вертія, Федора Панасенка, Дмитра Столярова, Йосипа Грищенка, Тихона Шовгені, Петра Сосновика та інших [12, 13].

Одночасно з Гусинкою переселенці з Куп'янщини заснували хутір Веселівку (зараз вулиця Теплична), але походження цієї назви не встановлено. На Веселівці осіли сім'ї Максима Піддубного, Миколи Степанченка, Сергія і Микити Коваленків, Василя і Дмитра Руденків, Івана Івженка, Єгора Шики, Микити Фірсова, Василя Малікова тощо [13].

Ляхівка (Ляшівка) виникла у північній частині нинішньої Сподобівки, зараз це вулиця Північна. За переказами, тут проживали кілька сімей Ляшенків, що й

*Зустріч школярів з Федорою Самоїленко,
колишньою учасницею дитячої трупки М. Кропивницького,
1950-і рр.*

Жителі Сподобівки були учасниками різних історичних подій. Зокрема, унтер-офіцер Леонтій Мусійович Зубар під час Першої світової війни за хоробрість відзначений трьома Георгіївськими хрестами [12].

У 1920 році Сподобівку було включено до складу новоутвореної Федорівської сільської ради. Ця сільрада спочатку відносилася до Бугаївського району Ізюмської округи, у 1927 році її приєднали до Сеньківського району Куп'янської округи, а в 1935 році – до Шевченківського району [3].

На початку 30-х років ХХ століття у Сподобівці за ініціативою активістів Юхима Сергійовича Горбенка, Федора Івановича Панасенка, Леонтія Мусійовича Зубаря та Василя Яковича Чорного виникла сільгоспартіль імені Ворошилова, а в Гусинці – артіль «Трудовик», які десь у 1932 році приєдналися до колгоспу імені Петровського (село Федорівка). Але через рік величезний колгосп імені Петровського розділився на кілька окремих господарств, у тому числі в Сподобівці утворився колгосп «Ударна праця». Його до війни очолювали Федір Миронович Земляченко та Юхим Сергійович Горбенко [3, 12, 30, 31].

Насильницька колективізація, як і в інших населених пунктах держави, супроводжувалася розкуркуленням тих, хто до колгоспів добровільно вступати не бажав. У результаті в Сподобівці розкуркулення зазнали сім'ї братів Самоїленків, Семена Микитовича Колесніка, Євлампія Григоровича Вертія (пізніше він з сім'єю потрапив до Нижнього Тагілу), Петра Тихоновича Грищенка, Діденків, Антона Корнійовича Гелевері (після розкуркулення він покінчив життя самогубством) та його сина Олександра Антоновича, Василя Даниловича Руденка та інших хліборобів. У 1933 році жителі населеного пункту пережили великий голод, жертвами якого стали, щонайменше, 90 чоловік (за свідченнями Тетяни Олександрівни Зубар (Гелевері), 1912 року народження). Окремі сім'ї у ті роки вимерли або безслідно зникли. В Якова Мусійовича і Параски Яківни Зубар було троє дітей. У 1933 році батько і донька Олена померли з голоду, а синів Костянтина і Григорія батьки встигли вивезти до Харкова, де вони потрапили до дитячого будинку. Проте подальша доля хлопців до цього часу залишається невідомою. Практично повністю вимерла сім'я Марка Григоровича Руденка з хутора Гусинка. Спочатку голод забрав дружину Килину Дмитрівну, потім, одного за одним, дітей Григорія, Ганну і Анатолія, а останнім цей світ залишив господар. У засланні помер розкуркулений Є. Г. Вертій, там же згинув його син Олександр, а другий – Іван – пропав без вісті. У Сподобівці довелося створити патронат для дітей-сиріт, там виховувалися брати Ковальови, Чугунови та кілька дівчаток. У другій половині 30-х років до Сподобівки дійшли відголоски масових репресій, від яких постраждали чимало селян. Один з них – Сергій Петрович Грищенко, якого було відправлено до таборів Середньої Азії на 10 років. Така ж міра покарання була винесена і Семену Микитовичу Колеснику, якого реабілітували у 1989 році.

позначилося в назві населеного пункту. Документи свідчать, що на хуторі дійсно мешкали сім'ї Костянтина, Степана, Івана та Федора Ляшенків, поряд з якими також згадуються селянські родини Андрія і Олексія Діденків, Олександра Гелевері, Тихона Мірошниченка, Івана і Пилипа Столярових та інші [13].

Станом на 1925 рік на хуторі Гусинка у 48 дворах проживали 243, у Веселівці у 25 дворах – 159, у Ляхівці у 11 дворах – 62, у Сподобівці у 57 дворах – до 360 мешканців. Загалом це складає майже 850 чоловік, що є рекордним показником чисельності населення за всю історію Сподобівки [16].

Під час голоду 1933 року та після нього в селі було зафіксовано величезне зниження рівня народжуваності. Якщо наприкінці 20-х років тут щорічно народжувалися від 28 до 40 немовлят, то у 1933 році їх було 9, у 1934 році – 7, у 1935 році – 10. І лише в другій половині 30-х років рівень народжуваності зріс до 25-35 малюків [3, 12, 19].

Важкого удару селу завдала війна з гітлерівцями, під час якої на фронт пішли більше ста місцевих жителів, у тому числі рідні брати Максим, Микола, Павло та Матвій Бондаренки; Василь, Дмитро та Петро Загребельні; Михайло Євдокимович Степанченко і його сини Василь та Іван; Микола і Павло Грищенки; Степан Юхимович Ляшенко і його син Микола. Щонайменше 37 чоловік з війни додому не повернулися, серед них – брати Павло Терентійович, Олександр Терентійович та Петро Терентійович Вертії; Олександр Федорович і Сергій Федорович Панасенки; брати Михайло Михайлович, Володимир Михайлович, Іван Михайлович та Федір Михайлович Кривобабки; Іван Ларіонович та Кирило Ларіонович Жорники; Микола Борисович Шаповал та інші. Чимало учасників війни повернулися в рідне село інвалідами. Така гірка доля дісталася, наприклад, Сергію Григоровича Коваленку та Сергію Савелійовичу Нечепуренку, які померли від важких фронткових ран ще до закінчення війни з фашистами. У німецькому концтаборі в місті Ламсдорф у 1944 році помер від виснаження Пилип Аврамович Столяров [29, 12, 213, 31].

Чимало сподобівських фронтників стали кавалерами високих урядових нагород. Орденами Слави відзначені Андрій Станіславович Ковальов, Федір Федотович Ляшенко та Володимир Михайлович Кривобабко, а Терентій Микитович Коваленко став кавалером орденів Вітчизняної війни II ступеня і Червоної Зірки. У квітні 1943 року житель Сподобівки Іван Федорович Горбенко за відвагу у боях був нагороджений орденом Червоної Зірки без вручення орденської книжки. Незабаром він поліг смертю хоробрих. Через 40 років орденську книжку воїна було вручено сину Борису Івановичу [31].

13 травня 1942 року під час повітряного бою над Сподобівкою між радянськими та німецькими літаками була збита бойова машина Героя Радянського Союзу, заступника командира ескадрильї 316-го розвідувального авіаполку, лейтенанта Олексія Андрійовича Васильченка. Пілот загинув, пізніше його тіло було поховано в братській могилі в центрі села. На могилі у 1958 році було встановлено пам'ятник, а в 1994 році тут провели капітальну реконструкцію і створили меморіал [42].

О. А. Васильченко

У період тимчасової окупації села фашистами місцеві жінки Марія Прокопівна Новикова та Марія Павлівна Колеснік надавали допомогу радянським воїнам, які потрапили у вороже оточення [31, 12].

Під час боїв 1942-1943 років та окупації району колгосп «Ударна праця» поніс величезні матеріальні збитки. Після звільнення Сподобівки з'ясували, що в колективному господарстві вціліли лише три коня, віл і два вози. З цього на початку лютого 1943 року і відновила свою діяльність сільськогосподарська артіль, на чолі якої поставили Леонтія Мусійовича Зубаря. Впродовж короткого періоду на посаді голови правління також побували Ф. Панасенко та С. Лемешев. Під час першої після визволення весняної посівної кампанії в колгоспі змогли засіяти тільки 230 з наявних 1096 га орної землі. Але люди труднощів не злякалися. На той час у селі у 137 дворах проживали 454 селян, серед них виявилось 190 людей працездатного віку (160 жінок і лише 30 чоловіків) та 53 підлітків. Вони й взялися за відбудову колгоспу. Вже на початку 1944 року в господарстві на облік стояли 76 телят, 24 овець, 5 коней та 137 голів птиці [215].

І. С. Лобас

Ціною неймовірних зусиль колгоспники впродовж кількох років змогли відродити економічний потенціал своєї артілі. Ці роботи помітно активізувалися після того, як у 1945 році правління колгоспу очолив фронтник Іван Семенович Лобас. На початку 1951 року в артілі вже було 454 голів великої рогатої худоби, в тому числі 45 корів, 400 свиней, 435 овець, 3500 голів птиці і 20 коней. Іван Се-

На сінокіс, 1970-і рр.

На жнивах, 1970-і рр.

менович керував господарством до 1965 року, при цьому користувався величезним авторитетом серед земляків. При ньому до села у 1953 році прийшла електроенергія, у колгоспі з'явився свій радіовузол (його очолював Ляшенко), було відроджено міцну матеріальну базу сільгоспартілі та зміцнено її виробничий потенціал. У 1950 році це господарство було укрупнене за рахунок приєднання сусіднього колгоспу «Комсомолец» (с. Дуванка) [215, 30].

З другої половини 50-х років у селі помітно активізувалося житлове будівництво. Колгоспники як за власний рахунок, так і з допомогою господарства зводили нові або капітально реконструювали старі хати. Тільки у 1957 році тут справили новосілля у 20 будинках. Поряд з житлом зводилися об'єкти соціальної сфери, у 1960 році здали в експлуатацію новий дитсадок [30].

Наприкінці 60-х років у селах колгоспу «Ударна праця», яким у той час керував Василь Юрійович Троян, проживали 560 жителів, з яких 245 чоловік мали працездатний вік, а 147 були дітьми або підлітками. На обліку в господарстві перебувало 3201 га землі, в тому числі 2132 га орної. Колгоспники доглядали 1080 голів великої рогатої худоби (серед них 425 корів), 420 свиней, 1460 овець, 140 бджолосімей. Цікаво, що колгоспна пасіка у 1957 році за обсягом медозбору посіла друге місце в області. Впродовж літа тут накачували понад 50 молочних бідонів цінного продукту. Його частково продавали, частково видавали на трудодні колгоспникам [74, 30, 31].

На місцевих полях у 1968 році працювали 16 тракторів, 10 різних марок комбайнів, 10 вантажних автомобілів. У господарстві були 12 приміщень для утримання худоби,

кормокухня, 3 сховища для зерна та овочів, дві мехмайстерні, лісопилка, олійниця, крупорушка, клуб на 250 глядацьких місць, лазня, сезонний дитсадок, ряд інших господарських і адміністративних приміщень. У 1970 році ввели в експлуатацію добротне приміщення, де розмістили фельдшерсько-акушерський та комплексний приймальний пункти [74, 31].

У 1969 році в державі проходить чергова велика кампанія укрупнення колгоспів, у результаті чого до сільгоспартілі «Ударна праця» приєднується колгосп «Вперед до комунізму» (с. Федорівка). У межах Федорівської сільської ради утворюється єдиний колгосп «Дружба» з центральною садибою у Сподобівці. Тим часом політика укрупнення сільгоспідприємств продовжувалася, в результаті чого у 1972 році припинив свою історію сусідній колгосп «Червоний шлях» (с. Березівка). Його розділили на дві частини: землі Березівки та Баранового приєднали до колгоспу «Дружба», а землі частини Волоської Балаклії – до колгоспу імені Карла Маркса (с. Безмятежне). Укрупнений колгосп почав спеціалізуватися на вирощуванні овець та виробництві вовни, отож не випадково колгоспне стадо овець зросло до 13-15 тисяч голів. Господарство щорічно продавало державі до 30 тонн високоякісної вовни, на рубежі 80-90-х років цей показник було суттєво збільшено [125, 31].

Працівники Сподобівської МТФ, 1980-і рр.

Колгосп «Дружба» у 1969 році очолила Надія Олександрівна Кибальник, після неї господарством керували Микола Петрович Панасенко, Микола Васильович Александров, Михайло Михайлович Скороход та Олексій Іванович Виродов. У ці роки в Сподобівці були збудовані тваринницький комплекс для відгодівлі великої рогатої худоби, два вівчарники, адміністративний будинок, їдальня, магазин, більше 30 житлових будинків, будинок

колгоспника та інші господарські споруди, створено пришкільний інтернат, більш просторе приміщення отримала сільська бібліотека [125, 31].

У 1986 році колгосп «Дружба» очолив підприємливий та ініціативний керівник Юрій Костянтинович Апазіді. Впродовж кількох наступних років господарство під його керівництвом пережило кілька серйозних реорганізацій: у 1991 році на його базі утворилася агрофірма «Дружба», а в 1993-у – акціонерне товариство колгоспу «Дружба». Завдяки цим реорганізаціям господарство отримало право не лише виробляти сільськогосподарську продукцію, а й переробляти її на готові продукти чи промислові товари, активно торгувати, надавати населенню району та області різноманітні послуги. У Сподобівці та сусідніх селах організували низку переробних підприємств, де виробляли власні тваринне масло, сметану, сир, згущене молоко, олію, копчені та варені ковбаси, макаронні та лікєро-горілчані вироби, крупи, хліб, вироби з вовни та шкіри. Тільки у 1995 році в господарстві виробили 392 тонни борошна, 13,6 тонн тваринного масла, 13,7 тонн сиру, 47 тонн ковбаси, 1 тону сметани, 27 тонн олії, 20,5 тонн макаронів, 410 тисяч буханок хліба та іншу продукцію. У Сподобівці було потужне тепличне господарство площею понад 2 гектари, де вирощували огірки, помідори, суниці, виноград, лимони та апельсини; працювали цегельний завод, крупорушки, олійниця, сучасний млин, цех індивідуального пошиття одягу. Господарство славилось хорошими врожайми зернових і технічних культур, особливо цукрових буряків та кукурудзи, тваринники отримували стабільно високі надої молока. Активно будувалися і впорядковувалися житло та різні об'єкти соціально-побутової і культурної сфери. Серед них – газогін до Сподобівки, Сподобівський сільський будинок культури, Березівський дитсадок, відроджений музей-садиба Затишок, Свято-Троїцький храм та два багатоквартирних житлових будинки в селищі Шевченкове, кілька десятків індивідуальних житлових будинків у селах господарства, нові автоматизована телефонна станція та електропідстанція у Сподобівці, низка магазинів, кафе та аптечний кіоск у різних населених пунктах району та Харкова, сучасний фельдшерсько-акушерський пункт у Сподобівці, комп'ютерний клас у Сподобівській школі, добротна траса для змагань мотогогонщиків європейського рівня біля Затишку, великий ставок Кришталевий біля Дуванки площею 33 га та ряд інших об'єктів. Із Сподобівки до Харкова та Куп'янська регулярно курсував комфортабельний пасажирський автобус. Впродовж десятиріччя в сільгоспідприємстві практично повністю оновився і суттєво поповнився машинно-тракторний парк. Станом на початок 1998 року вартість основних засобів господарства (без вартості землі) оцінювалася у 50 мільйонів

Почесний громадянин
Шевченківщини
Ю. К. Аназиді

гривень – десь у 7 разів більше, ніж у 1986 році. У середині 90-х років на різних роботах у акціонерному товаристві трудилися до 900 робітників та спеціалістів. За фінансової підтримки господарства функціонували щотижнева газета Шевченківщини «Дружба», газета безкоштовних оголошень «Регіон», районна телестудія «Контакт», футбольна команда «Дружба», команда мотогогонщиків, до Шевченківського району та Сподобівки постійно приїздили з концертами відомі діячі культури України, Росії, Молдови та Білорусії. У їх числі були Раїса Кириченко, Ніна Шестакова, Валентина Толкунова, Михайло Боярський, Олександр Малінін, Надія Чепрага, Спартак Мішулін, Єфім Шифрін, Олександр Добринін, Роман Карцев, Євген Петросян, Анатолій Литвинов, Іво Бобул та Лілія Сандулеса, Роксана Бабаян, Ярослав Євдокимов, Михайло Шуфутинський, Йосип Кобзон, Лев Лещенко, Віталій Белоношко, Леонід Серебреников, Володимир Мойсеєнко та Володимир Данилець, квартет «Явір» та інші. Акціонерне товариство надавало значну фінансову допомогу для вирішення численних соціальних-побутових проблем як Шевченківщини, так і окремих мешканців регіону [125, 41].

У тепличному господарстві колгоспу,
1990-і рр.

У колгоспі «Дружба» було багато працьовитих людей, які за вагомі показники у виробництві сільськогосподарської продукції удостоєні високих нагород. Золотою медаллю Всесоюзної виставки досягнень народного господарства у 1970 році нагороджений агроном Віктор Семенович Косицький, а бронзовою – тракторист Іван Григорович Тарасенко. Орденом Трудового Червоного Прапора відзначений тракторист Іван Іванович Повелиця. Механізатори Петро Омелянович Дубовий, Микола Іванович Байдак та Микола Андрійович Ячмін'юв (кращий комбайнер Харківщини 1967 року) удостоєні орденів «Знак Пошани», такі ж нагороди мають доярка Надія Петрівна Зінченко, чабан Анатолій Іванович Столяров та водії Микола

Степанович Шишка і Микола Миколайович Шаповал. Чабан Катерина Якимівна Столярова і механізатори Олександр Андрійович Малік та Микола Дмитрович Гаража нагороджені орденами Трудової Слави III ступеня. Водій Микола Стефанович Шишка – кавалер бронзової медалі ВДНГ СРСР 1976 року, тоді ж його колега Микола Миколайович Шаповал перемиг у районному змаганні водіїв. Через 10 років М. М. Шаповал повторив свій успіх. Механізатор колгоспу Микола Павлович Бондаренко у 1979 році виборов першість Шевченківщини серед орачів, а його колега Іван Іванович Повелиця у 1984 році був визнаний кращим механізатором нашого краю. Кращим чабаном району в 1985 році став Василь Костянтинівч Аксьонов, а в наступному – бригада чабанів у складі Алли Трохимівни Гаїнцевої та Раїси Федорівни Чернякіної. Віктор Єгорович Удовик – кращий жаткар Шевченківщини на жнивях 1987 року. На жнивях 1988 року кращим жаткарем району став Володимир Єгорович Ковальов, а через рік Микола Леонтійович Самойленко та його колеги вибороли перше місце в районі на збиранні ранніх зернових серед екіпажів комбайнів СК-6 з копнувачем [125, 31].

У числі кращих працівників сільського господарства нашого краю в різні роки визналися начальник дільниці № 1 Микола Дмитрович Степанченко, економіст Віктор Іванович Муковоз, голова профкому Олексій Іванович Цуканов, зварники Іван Маркович Вертій, Микола Андрійович Шишка та Віктор Стефанович Деркач, кращий водій жнив 1976 року Анатолій Павлович Бардась та його колега Григорій Павлович Красюк, чабани Григорій Іванович Тесленко та Раїса Іванівна Микоткіна, водії Павло Федорович Петров, Петро Федорович Жовтоног та Вадим Єгорович Стоцький, доярки Марія Іванівна Сінчова та Клавдія Григорівна Завгородня, механізатори Микола Степанович Деркач, Василь Дмитрович Ра-

Сподобівський вантажний автомобіль у районній Золотій колоні, 1980-і рр.

Підготовка до весняних польових робіт у Сподобівці, 1990-і рр.

ковий, Микола Кузьмич Яременко, Григорій Семенович Колеснік, Степан Артемович Широкоград, Іван Григорович Тарасенко, Геннадій Олександрович Філіпов, Анатолій Іванович Шишка, Володимир Єгорович Ковальов, Роман Михайлович Столярчук, Олександр Володимирович Єфімов, Андрій Єгорович Столяр, коваль Іван Маркович Вертій, інспектор відділу кадрів Марія Олексіївна Овчаренко та низка інших. На весь район славилася сподобівська олія, яку на місцевій олійниці виробляли Вадим Бобрусь, Гаврило Ляшенко, Григорій Наумович Костюк, Микола Йосипович Аксьонов та Микола Андрійович Шишка [12, 31].

Ще кращі виробничі показники були досягнуті під керівництвом Ю. К. Апазіді. У 1987 році колгоспники виростили кращий у районі урожай цукрових буряків і посіли перше місце як з виробництва і реалізації продукції рільництва, так і в комплексному змаганні серед аграріїв Шевченківщини. У 1988-1989 роках господарство впевнено повторило цей успіх, його Сподобівська та Федорівська молочнотоварні ферми посіли два перших рядки підсумкової таблиці районного змагання майстрів машинного доїння. А перша половина 90-х років взагалі займає особливу сторінку в історії Сподобівки: у час швидкого наростання економічної кризи в сільському господарстві місцеве сільгосп-підприємство впевнено нарощувало свою потужність і добилося відчутних перемог і в економічному, і в соціальному розвитку. Сподобівці та березівці утримували до 2 тисяч голів великої рогатої худоби, у тому числі 770 корів, 12-13 тисяч овець, щорічно виробляли близько 3 тисяч тонн молока, 380-480 тонн м'яса, вирощували 7-12 тисяч тонн ранніх зернових культур, до 20 тисяч тонн цукрових буряків та іншу продукцію. У ті роки на весь район стали відомими рекорд-

ні досягнення місцевих механізаторів Дмитра Петровича Чепіля, Миколи Григоровича Кохана, Юрія Михайловича Столярчука та Леоніда Петровича Рибальченка, а також майстрів машинного доїння Валентини Максимівни Перепелиці, Тетяни Петрівни Тесленко, Олени Миколаївни Кривобабко, Лідії Іванівни Крикухи, Лідії Вікторівни Ревенко та Галини Михайлівни Дяченко, які поповнили ряди чотиритисячниць нашого краю. Доярка Тетяна Петрівна Тесленко у 1988 році представляла наш край на IV Всесоюзному з'їзді колгоспників, а Микола Григорович Кохан нагороджений Грамотою Президії Верховної Ради Української РСР. Голова правління господарства Ю. К. Апазіді та головний агроном Василь Федотович Книш були відзначені срібними медалями ВДНГ СРСР. У травні 1995 року акціонерне товариство колгоспу «Дружба» представляло Слобожанщину на всеукраїнській сільськогосподарській виставці «Агро-95», яка проводилася під Києвом. У 1993 році Юрій Костянтинович став лауреатом республіканського конкурсу «Ділова людина року» в сфері сільськогосподарського виробництва, у 1994 році його обрали депутатом Харківської обласної ради, пізніше

*Адміністративний будинок села Сподобівка,
2009 р.*

цехів, зупинився лікєро-горілочний завод. У селі закритися дитсадок, значних руйнувань зазнав ще новий будинок культури із спортивним залом. У результаті у 2000 році колективне сільгоспідприємство розділилося на два приватних господарства – «Дружба» з центром у Березівці та «Сподобівське» з центром у Сподобівці, його очолив один з колишніх соратників Юрія Апазіді Ярослав Леонідович Затула. Але помітних позитивних успіхів це господарство не досягло, тому незабаром частина сподобівців здали свої земельні наділи в оренду товариству з обмеженою відповідальністю «Сподобівка», яким керували Олександр Олександрович Поляков та Павло Павлович Болдвінов, а нині – Віталій Володимирович Гармаш. До 60 місцевих жителів взагалі забрали свої земельні паї і господарюють на них самостійно або з допомогою таких же сусідів-одноосібників. Серед них найбільш успішно працює підприємець Еллазов Орудж Муртуз-Огли. Всі ці власники земельних паїв та орендарі вирощують, переважно, рослинницьку продукцію, проте останнім часом почали відроджувати і тваринництво [213].

На початку XXI століття приватні підприємці села взяли в свої руки всю сільську торгівлю, періодично відновлюють роботу хлібопекарні, олійниці та макаронного цеху. Біля Сподобівки та Дуванки є кілька ставків, де підприємці вирощують товарну рибу [213].

У грудні 1909 року в селі у приватному будинку місцевого землевласника Д. Ф. Соколовського було відкрито земське однокласне училище, на базі якого за радянської влади утворилася початкова школа. В довоєнні роки місцевих дітей навчали Степан Андрійович і Палажка Сергіївна Баштові та Марія Ларіонівна Івченко, у перші післявоєнні роки – Василь Юрійович та Марія Костянтинівна Троян і Галина Василівна Зубар. У 1951 році школа стала семирічкою. Посаду директора семирічки у різні роки займали Василь Юрійович Троян, Михайло Макарович Обушко та кавалер знаку «Відмінник освіти України» Лідія Василівна Деркач, зараз директором працює Лілія Віталіївна Шишка. Поряд з керівниками в навчальній установі трудилися Станіслава Максимівна Ковальова, Кирило Юхимович Маліцький, Марія Прокопівна Новикова, Іван Степанович Погорєлов, Діна Михайлівна Тарасенко, Марія Матвіївна Толстопят, Ольга Олександрівна Колосова, Олена Григорівна Деркач, Ганна Василівна Козир, Лілія Олегівна Буданова, Інна Віталіївна Шишка, Марія Іванівна Бондаренко, Олена Трохимівна Кисіль, вчитель-методист Тетяна Вікторівна Костюченко та інші. У 50-60-х роках у школі навчалися від 110 до 160 учнів, надалі їх чисельність почала невпинно зменшуватися і нині складає лише 40 чоловік. Винятком були тільки 90-і роки XX століття, коли вагомі економічні досягнення акціонерного товариства призвели до підвищення і рівня народжуваності в селі, і до збільшення кількості учнів у школі. Зокрема, у 1995 році до першого класу в Сподобівці прийшли 22 школярів, тоді як зараз кількох класів немає взагалі або діти навчаються індивідуально [65, 3, 44, 49, 66, 42].

Поряд з педагогами маленьких дітей доглядали працівники сільського дитячого садка, серед них – Надія Москаленко, Світлана Ніколаєнко, Ніна Сергіївна Шаповал, Анастасія Максимівна Вертій, Валентина Йосипівна Ракова, Ольга Яківна Таран, Ганна Григорівна Тарасова, Тетяна Леонідівна Дубова, Людмила Анатоліївна Ляшенко, Лілія Григорівна Євтенко,

йому присвоїли звання Героя Соціалістичної Праці вже неіснуючого Радянського Союзу, а 10 серпня 2006 року цей керівник помертньо удостоєний звання Почесний громадянин Шевченківщини [31, 42].

У 1998 році, після від'їзду Ю. К. Апазіді з Шевченківського району, на базі акціонерного товариства утворилося КСП «Дружба» (голова правління – Володимир Андрійович Ткаченко). Але фінансово-економічна криза, яка намітилася в господарстві ще в середині 90-х років, не лише не закінчилася, а й поглибилася. Впродовж кількох років тут практично повністю втратили громадське тваринництво, доценту знищили колишнє тепличне господарство та ряд переробних

Приміщення Сподобівської школи

Л. В. Деркач

Т. В. Костюченко

Олена Миколаївна Півторипавла, Світлана Петрівна Шульженко, Людмила Василівна Тесленко, Наталія Петрівна Столярова та інші жінки [12].

У 1997 році, після завершення комплексу реставраційних робіт на хуторі Затишок, тут під керівництвом директора Петра Івановича Леоненка було організовано дитячий оздоровчий табір, де впродовж двох змін відпочивали і змістовно проводили свій вільний час більше сотні школярів Шевченківщини та сусіднього Куп'янського району [42].

Десь на початку 50-х років у Сподобівці відкрили фельдшерсько-акушерський пункт, а потім – ще й колгоспний пологовий будинок. Наприкінці 80-х років для ФАПу збудували нове приміщення. Місцеве населення обслуговували медпрацівники Лідія Макарівна Баранівська, Віра Павлівна Обушко (Слабунова), Світлана Олексіївна Нагайцева, Ірина Олексіївна Тарасенко, Анатолій Миколайович Водолазкий, В'ячеслав Іващук та інші спеціалісти. На початку 90-х років за ініціативою голови правління господарства Ю. К. Апазіді на базі Сподобівського ФАПу було створено амбулаторію сімейного лікаря. Фактично це була перша подібна установа нашого краю. На посаду сімейного лікаря (спочатку його називали дільничним) призначили Віталія Тимофійовича Гунька, з

1994 року обов'язки лікаря виконувала Ельвіра Романівна Гамісонія (Качарава), яка користувалася великим авторитетом як серед колег по професії, так і серед місцевого населення. Поряд з нею в медамбулаторії у різні роки трудилися медпрацівники Валентина Савеліївна Підлипняк, Ірина Олексіївна Тарасенко та Наталія Олексіївна Нагайцева. В медамбулаторії є легковий автомобіль, що дозволяє обслуговувати людей у віддалених населених пунктах – Федорівці, Дуванці, Березівці та Барановому [30, 53, 41, 4].

На початку 90-х років агрофірма «Дружба» відкрила окремий стоматологічний кабінет у Шевченковому, який і зараз надає кваліфіковані послуги жителям нашого краю на комерційній основі.

З 1951 року в Сподобівці постійно працювали сільський клуб та бібліотека. Клубом у різні часи керували Петро Петрович Барвенов, Микола Петрович Панасенко, Леонід Леонтійович Тесленко, Володимир Олексійович Овчаренко, Людмила Анатоліївна Ляшенко, Раїса Іванівна Рибальченко і Євген Іванович Шульженко, нині це робить Людмила Анатоліївна Ляшенко. У клубі постійно демонструвалися кінофільми, у 60-70-х роках тут працювали струнний оркестр та співочий гуртки, які користувалися великою популярністю в районі. Велика заслуга в роботі струнного оркестру належить місцевому головному зоотехніку Леоніду Леонтійовичу Тесленку. На струнних музичних інструментах віртуозно грали Петро Михайлович та Марія Марківна Кривобабки, їх діти добре співали. У 70-80-х роках художню самодіяльність села очолювали Василь Троян та Володимир Масалітін. Під їх керівництвом сподобівці неодноразово ставили концерти у своєму селі, нерідко виїжджали і до сусідніх населених пунктів. Бібліотекою в різні роки завідували Надія Кузьмівна Королесова, Любов Петрівна Шишка та Віта Володимирівна Махмудова. У 1960 році в сільському клубі було створено куточок пам'яті Марка Лукича Кропивницького, який пізніше перенесли до школи. У 1965 році в селі організували зустріч місцевих жителів з відомими діячами культури

Виступають «Сподобівські явори», 2008 р.

вокально-інструментальний ансамбль «Щасливий випадок», у складі якого успішно виступали Віталій Божко, Євген Шульженко та Володимир Масалітін. Сільські аматори неодноразово демонстрували свою високу виконавчу майстерність у Сподобівці, Шевченковому, Куп'янську та Харкові, у 1994 році вони стали лауреатами регіонального фестивалю «Зоряна мить» у Донецьку. А в 1996 році на кошти АТ колгоспу «Дружба» було видано один з кращих і найбільш повних «Кобзарів» Тараса Шевченка [30, 31, 58].

У 1968 році в Сподобівці було відкрито нову побутову майстерню, де у селян з'явилася можливість замовити собі одяг чи взуття, відремонтувати побутову техніку, скористатися послугами перукаря. Наприкінці 80-х років тут з'явилися цех з пошиття кожухів та майстерня для пошиття легкого дитячого і жіночого одягу. Незабаром на території тепличного комплексу була відкрита добротна баня-сауна з невеликим басейном. В установах побуту трудилися Зінаїда Степанівна Малишева, Олександр Тимофійович Петров, Віктор Володимирович Мовчан, Іван Дмитрович Полюхович, Людмила Володимирівна Архипова, Ольга Леонідівна Сатарова, Тетяна Леонідівна Дубова, Світлана Петрівна Шульженко, Зоя Сіряк, Людмила Нечепуренко, Ольга Збицька, Вікторія Корх та інші. Серед кращих працівників соціально-побутової сфери Сподобівки можна назвати продавців Надію Григорівну Внукову, Галину Петрівну Антонюк, Валентина Йосипівна Даниленко, Степана Григоровича Петрова, Олену Загребельну та Ніну Лаврентіївну Самойленко; завідуючих відділенням зв'язку Зою Андріївну Бондаренко та Вікторію Шкрябиль, листонош Ніну Сергіївну Колеснік та Раїсу Гаврилівна Костюченко [31].

У 90-х роках Сподобівка славилася своїми спортивними досягненнями. Поряд із Затишком була обладнана одна з кращих у республіці траса для змагань мотогогонщиків, тут неодноразово проходили чемпіонати і змагання мотокросменів різного рівня, включаючи міжнародні та на кубки імені Марка Кропивницького і Слобідського краю. В самій Сподобівці тоді була утворена хороша команда своїх мотогогонщиків, яких тренувала Клементина Михайлівна Сердюкова. Серед них можна назвати майстра спорту Ларису Житинську, Сергія Рязанова, Валентина Митрофанова, Анатолія Чуприну, Дениса Мірошниченка, Руслана Костюкова та інших. На жаль, на початку XXI століття через фінансові проблеми тренування сподобівських гонщиків остаточно припинилися, хоч у червні 2005 року на місцевій трасі ще встигли провести 13-й мотокрос. Поряд з мотогогонщиками в господарстві діяла хороша футбольна команда «Дружба», яка успішно виступала в чемпіонаті області. У 1993 році вона виборола перше місце в другій лізі і вперше в історії Шевченківщини отримала право представляти наш край у першій лізі Харківщини [42, 41, 4].

У 1970 році, після об'єднання сподобівського та федорівського колгоспів та утворення укрупненої сільгоспартілі «Дружба» з центральною садибою в Сподобівці, сюди незабаром перенесли і центр сільради. Її в різні роки очолювали Петро Данилович Королесов, Василь Юрійович Троян, Віктор Іванович Муковоз та Віктор Петрович Руденко, з 2002 року сільра-

України з нагоди 125-річчя з дня народження Марка Лукича. Тоді в Сподобівці побували народний артист СРСР О. І. Сердюк, народна артистка УРСР О. Д. Оголівець, артисти театру І. Д. Броннікова, К. Д. Трушицин, М. С. Григор'єв, В. С. Хворост, Б. Г. Жайворонок та поет В. О. Юр'єв з Кіровоградщини. У 90-х роках, коли почалося відродження Затишку, відомі діячі культури України та Харківщини бували у Сподобівці ледь не щорічно. Наприкінці 80-х років у селі з'явилося відділення дитячої музичної школи, яким керувала Людмила Миколаївна Коваль. У 90-х роках у Сподобівці утворився

Відкриття змагань з мотокросу, 1990-і рр.

Змагання мотокросменів, 1990-і рр.

ду очолює Людмила Григорівна Чепіль, яка до цього працювала секретарем установи. На посаді секретаря установи також перебували Любов Петрівна Шишка та Марія Олексіївна Овчаренко, зараз посаду секретаря займає Ольга Володимирівна Нечай. Ці люди брали активну участь у найрізноманітніших моментах історії Сподобівки та сусідніх населених пунктів, допомагали місцевим жителям вирішувати різні проблеми соціально-економічного та правового характеру, організовували вибори і переписи населення, вели численні облікові документи здійснювали нотаріальні дії. Без їх участі не відбувалася жодна важлива подія в регіоні [213].

*Працівники Сподобівської сільської ради
Л. Г. Чепіль, О. В. Нечай, Н. П. Столярова
і Л. Є. Гонтар, 2009 р.*

Нині у Сподобівці діють сільська рада, загальноосвітня школа I-II ступенів, сільська амбулаторія сімейного лікаря, відділення зв'язку, клуб, бібліотека, в селі зареєстровано первинний осередок організації ветеранів війни та праці [41, 42].

На західній околиці Сподобівки в глибокій безіменній балці у 1997 році рішенням Харківської обласної ради було створено ботанічний заказник місцевого значення «Сподобівський», де на площі 25 га охороняються рідкісні види рослин і комах, занесених до Червоної Книги України та Харківщини. Серед них можна назвати ковила волокнисту, ковила Лессінга, вишню кущову, шавлію ефіопську, барвінок трав'янистий, деревій звичайний, звіробій звичайний; комахи: джміль пахучий, ковалик степовий, бджола дазіпода тощо [1].

У 90-х роках ХХ століття поблизу Сподобівки було знайдено поклади природного газу. Для його видобування тут обладнали так зване Максальське родовище, яке ряд років повністю забезпечує Шевченківський район у потребах цього цінного природного палива, щоденно подаючи в місцеві газопроводи кілька десятків тисяч кубометрів газу.

Серед відомих жителів Сподобівки слід назвати колишнього голову правління колгоспу «Україна» (с. Раївка) Миколу Павловича Ляшенка, вчительку української мови та літератури Тетяну Вікторівну Костюченко, яка була переможцем районних конкурсів «Вчитель року» та «Мама, тато і я – українська сім'я» у номінації «Мій рідний край». Кілька років радував жителів Шевченківщини чоловічий квартет «Сподобівські явори» у складі Григорія Володимировича Бурми, Юрія Деркача, Олександра Тарасенка та Геннадія Шаповалова. Віктор Миколайович Антонюк, Микола Андрійович Нечепуренко та Олександр Миколайович Олексенко були учасниками ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській атомній електростанції, а Микола Васильович Раковий, Віктор Володимирович Мовчан і Микола Анатолійович Столяров мають статус воїна-інтернаціоналіста. На території сільради проживали талановиті

Свято в день 200-річчя Сподобівки, 2012 р.

Під час святкового концерту, 2012 р.

майстри вишивки Ніна Сергіївна Вертій, Тетяна Явтухівна Гордієнко, Ганна Столярова, Віра Плотнікова та Христина Дмитрівна Турка, в'язальниця Тамара Володимирівна Ляшенко, ткачі Григорій Володимирович та Анастасія Василівна Улезько. Уродженцем Сподобівки є медсестра хірургічного відділення Шевченківської райлікарні Ніна Борисівна Дедусенко-Демененко.

Відомим уродженцем Сподобівки є Анатолій Олександрович Новиков, нині науковий співробітник Харківського державного педагогічного університету імені Сковороди. Велику частку своїх наукових досліджень він присвятив вивченню творчості засновника українського професійного театру М. Л. Кропивницького. У 2000 році Анатолій Олександрович видав солідну наукову монографію «Марко Кропивницький і Харківщина», пізніше він захистив докторську наукову роботу, що також присвячена дослідженню культурної спадщини колишнього власника хутора «Затишок».

У 2012 році жителі Сподобівки урочисто відсвяткували двохсотлітній ювілей свого населеного пункту. Добрим сло-

вом згадали ветеранів війни та праці, власними силами поставили святковий концерт. Та чи вистачить наснаги у невеликого села української глибинки дочекатися 225-літнього ювілею? Питання риторичне, і його вирішення буде залежати лише від правильної державної політики по відношенню до аграрного сектора.

ДУВАНКА – село Сподобівської сільської ради, розташоване в долині правої притоки Сіниха річки Грузької за 2 км на південь від Сподобівки. Дуванка займає площу 46 га, станом на початок 2013 року тут постійно проживали менше десяти мешканців [213].

Населений пункт було засновано переселенцями з Дуванської волості Куп'янського повіту у 90-х роках XIX століття, що позначилося і в назві села. У свою чергу, тюркське слово «дуван» означає «місце, відкрите вітрам», «місце, де збираються на сходку» [13, 12].

Першими жителями Дуванки стали селянські сім'ї Хоми та Андрія Коцьких, Юхима Товкача, Андрія Ракового, Петра Шовкового, Назара, Захара, Степана, Марка та Онуфрія Руденків, Савелія та Кузьми Деркачів, Корнія Ярошенка, Андрія Слюсаря, Федора Коломайкіна тощо. У 30-50-х роках XX століття до Дуванки були приєднані сусідні хутори по долині річки Грузька, в результаті чого на початку 60-х років у селі зафіксовано найбільшу кількість жителів – до 250 чоловік [3, 6].

У різні періоди історії жителі Дуванки переживали трагічні моменти свого життя. У 1919 році, коли тут господарювали денікінці, карателі вбили місцевих селян Олександра Івановича та Олександра Євтихійовича Руденків. Житель Дуванки А. Руденко брав участь у боях за встановлення радянської влади на Україні, разом із своєю дружиною Одаркою Ларіонівною він у складі сумського партизанського загону Миколи Геращенка воював проти денікінців [13, 31].

За радянської влади Дуванку було приєднано до Федорівської сільської ради, яка до 1926 року входила до складу Бугаївського району Ізюмської округи, а потім до 1935 року – до Сеньківського району Куп'янської округи. З 1935 року сільраду включили до Шевченківського району [3, 73, 69].

У роки колективізації сільського господарства в Дуванці утворилася сільськогосподарська артіль «Комсомолец», її очолив один з представників численної родини Руденків, якого напередодні війни змінив Іван Митрофанович Гордієнко [3].

Насильницька колективізація в Дуванці та сусідніх хуторах, як і в інших регіонах держави, супроводжувалася розкуркуленням місцевих хліборобів. У число таких постраждалих потрапила сім'я Антона Павловича Пащенка. У селянина відібрали 2 корови, пару волів, двох коней, 20 овець та весь сільгоспінвентар, а сім'ю вигнали з власного будинку. Та на цьому поневіряння Пащенків не закінчилися: у 1937 році господаря заарештували і відправили за Урал на 10 років. Його реабілітували тільки у роки перебудови. У 1930 році розкуркулення також зазнала родина Степана Лаврентійовича Горєвого, яка проживала на хуторі Грузька Бугаївка. За переказами старожилів, під час голоду 1933 року в селі померли чимало людей, а для дітей сиріт у місцевому колгоспі навіть відкрили патронат [19].

Напередодні 1941 року в колгоспі «Комсомолец» у 47 дворах проживали 197 чоловік, 98 з яких мали працездатний вік або були підлітками. Вони обробляли 896 га землі, в тому числі 521 га ріллі, де вирощували пшеницю, жито, ячмінь, овес, просо, кукурудзу, гречку, бобові, вику, цукрові буряки, соняшник, городні культури та багаторічні трави, доглядали 77 голів великої рогатої худоби, в тому числі 14 корів, 43 свиней, 69 овець, 238 голів птиці, 55 коней та 11 бджолосімей [214].

Під час Великої Вітчизняної війни більше 30 жителів Дуванки та сусідньої Романівки були призвані на захист своєї Вітчизни від фашистської навали, практично кожен другий з них додому не повернувся. У полум'ї Другої світової навіки згоріли Дмитро Петрович Горєвий, Арсен Павлович Тарасов, Андрій Ілліч Бобрусь, Герасим Петрович Штельмахов, Григорій Іванович Залізняк, Платон Дмитрович Раковий, Пилип Єгорович Пивоваров, Микола Іванович Цуканов, Леонід Сергійович Аксенов, Микола Костянтинович Аксенов, Іван Денисович Бондаренко та інші, а підліток Іван Загоруйко підірвався на якомусь вибуховому пристрої. Трагічно закінчилося життя молодій місцевій дівчині Варвари Павлівни Руденко. Вона взимку 1943 року на волах підвозила снаряди радянським воїнам на передову. Там потрапила під бомбардування і отримала смертельне поранення [29, 213].

Жнива біля Дуванки, 1980 р.

Кілька жителів Дуванки під час війни стали кавалерами державних бойових нагород. Серед них можна виділити Федора Герасимовича Штельмакова та Андрія Ілліча Бобруся, які були нагороджені орденами Слави III ступеня [237].

На початку лютого 1943 року населений пункт став свідком трагічних подій війни. Радянські передові частини визволили Сподобівку, а в Дуванці ще залишалися відступаючі гітлерівці. На вітряку вони обладнали кулеметне гніздо. Коли на село почали наступати наші солдати-новобранці, яких ще навіть не встигли переодягти у військову форму, ворожі кулеметники знищили їх буквально за кілька хвилин. Тоді під селом полягли близько 30 наших бійців, пе-

реважно жителів Куп'янського району. Їх частково забрали рідні, інших поховали в Дуванці, а в 1953 році останки воїнів перенесли до братської могили в Сподобівку. У ті трагічні дні гітлерівці вбили і кількох мирних жителів населеного пункту, у тому числі Йосипа Івановича Литвинова, Івана Куденка та Уляну Родіонівну Шатову. Під час боїв 1942-1943 років село кілька разів зазнавало авіанальотів та артобстрілів, під час яких були зруйновані корівник, свинарник, вітряк, кузня, два ставки, виведений з ладу єдиний вантажний автомобіль, розграбована практично вся колгоспна худоба і птиця. Матеріальні втрати колгоспу оцінювалися у 3,4 млн радянських рублів [42, 214].

Після визволення села від гітлерівської окупації колгосп очолювали Яків Олексійович Аксенов, Григорій Жовнір, Кузьма Ілліч Єременко та Павло Іванович Ляшенко. Під їх керівництвом артіль поступово була відроджена, а в 1950 році її приєднали до колгоспу «Ударна праця» (с. Сподобівка) [214].

У 1930 році в селі з'явилася початкова школа, яка працювала до 1970 року. У 30-50-х роках школу відвідували до 50 дітей, пізніше їх чисельність почала невпинно скорочуватися. До війни місцевих дітей навчав Андрій Кирилович Гриценко, пізніше цим займалися Ганна Іванівна Божко, Петро Климентійович Ляшенко, Олена Григорівна Деркач, Надія Кузьмівна Яременко, Домна Петрівна Костюченко та Василь Юрійович Троян [3, 44, 49, 66].

Дуванка – типове так зване неперспективне село, яке ні за радянської влади, ні в незалежній Україні не отримувало належної підтримки від держави для вирішення різноманітних соціально-економічних та побутових проблем. У зв'язку з цим спостерігається процес постійного скорочення чисельності місцевого населення, особливо молоді. Якщо у 1967 році в Дуванці проживали майже 190 чоловік, то через два десятки років їх число зменшилося майже втричі. Нині село підійшло до останньої межі своєї історії, через кілька років воно зникне з карти України [6].

ФЕДОРІВКА – село Сподобівської сільської ради, розташоване в долині правої притоки Сінихи річки Бутової за 6 км на південь від Сподобівки. Федорівка займає площу 201 га, станом на початок 2013 року тут постійно проживали лише 6 чоловік [213].

Населений пункт заснований у другій половині XVIII століття під назвою хутір Шидловського, що підтверджує карта Ізюмського повіту 1785 року. Незабаром поселення перейшло у власність відомих на Слобожанщині поміщиків Донець-Захаржевських, які володіли сусідньою Бугаївкою нинішнього Ізюмського району. Ці два села в документах першої половини XIX століття мали назву Ізюмець, але через 20-30 років вони змінили свої назви на Бугаївку та Федорівку. У 30-х роках XIX століття Бугаївка належала дворянину Василю Михайловичу Донець-Захаржевському (на його кошти в Бугаївці була збудована церква Охтирської Ікони Божої Матері), а Федорівка – дійсному статському раднику і кавалеру Дмитру Андрійовичу Донець-Захаржевському. Цей поміщик постійно проживав у родовому маєтку в селі Костянтинівка Зміївського повіту, у Федорівці він з'являвся лише періодично. Дмитро Андрійович користувався великим авторитетом на території повіту, мав звання Почесного громадянина Змійова, але це не врятувало його від насильницької смерті: у 1871 році його задушив рідний племінник [87, 214, 67].

*Типова селянська хата Федорівки,
1950-і рр.*

У Федорівці здавна проживали селянські родини Павленків, Тарасенків, Сідашів, Якименків, Завгородніх, Чернявських, Житників, Пащенків, Гордієнків, Жихарських, Харківських, Теницьких, Павлюченків, Чернобаїв, Троянів, Шаповалів, Мажара, Перепелиця, Рипало, Широкоград та деякі інші. Прізвища цих селян вказують на те, що їх предки мали українське коріння [214, 13].

Походження сучасної назви населеного пункту точно не встановлено.

Федорівка швидко збільшувала чисельність своїх жителів і незабаром перетворилася на одне з найбільших сіл регіону. У 1864

Жінки Федорівки, поч. ХХ ст.

нокутський, вони ж викладали і Закон Божий у Федорівському земському початковому училищі. Споруда храму простояла в селі майже півстоліття, пережила Велику Вітчизняну війну, але на початку 50-х років ХХ століття більшовики її зруйнували. Будівельні матеріали з церкви частково були використані для спорудження сільського клубу, а в будинку місцевого священика довгий час розміщалися сільська бібліотека і Федорівська школа [13, 12].

Під час Першої світової війни кілька десятків місцевих жителів були мобілізовані до російської армії. Назад не повернулися Савелій Карпович Тарасенко, Федот Федорченко та інші, а Авксентій Кирилович Тарасенко втратив ногу і залишився інвалідом. Він мав кілька царських нагород, але після втрати ноги викинув їх і річку із словами: «Забрали ногу, заберіть і ваші нагороди» [241].

Як більшість тодішніх населених пунктів нашого краю, Федорівка у 1917-1920 роках пережила складний період своєї історії. Ледь не через кожні півроку змінювалася влада, в селі набули поширення інфекційні хвороби. На початку 1918 року невідомими людьми був убитий молодий селянин Прокіп Демидович Сідаш, через рік така ж трагічна доля дісталася Митрофану Тимофійовичу Гордієнку, якого розстріляли білогвардійці. У 1918-1919 роках у регіоні знову лютували простудні захворювання, особливо тиф та грип-«іспанка». Вони забрали життя більше півсотні жителів приходу місцевої церкви. Ще понад двадцять дітей стали жертвами віспи [13].

За царського режиму у більшості сільських населених пунктів зберігалися сільські громади, в яких діяли деякі елементи самоврядування. У великих селах, до яких відносилася і Федорівка, повнолітні чоловіки обирали сільського старосту, який організував і контролював життя і діяльність громади. За переказами старожилів, перед революцією 1917 року сільським старостою неодноразово обирався Зот Карпович Широкоград [241].

У грудні 1919 року у Федорівці остаточно утвердилися більшовики, які відразу створили сільський ревком у складі Микити Григоровича Гордієнка, Митрофана Андрійовича Турченка та Григорія Васильовича Лисенка. А вже 20 січня 1920 року в селі формується Федорівська сільська рада, яка об'єднала навколо себе 12 сіл та хуторів: Веселівку, Гусинку Першу, Гусинку Другу, Грузьку Бугаївку, Дуванку, Клочки, Кущуваха, Ляхівку, Романівку, Сподобівку, Федорівку та Щеняче. Перші 15 років Федорівська сільрада входила до складу Бугаївського району Ізюмської округи та Сеньківського району Куп'янської округи, а в середині 30-х років її приєднали до Шевченківського району. У 20-30-х роках ХХ століття сільрадою керували Семен Пантелеймонович Черняк, Микола Степанович Широкоград, Федір Федорович Черняк, Микита Антонович Мажара і Григорій Степанович Турка [13, 215, 16, 3].

році тут у 83 дворах проживали понад 530 мешканців, впродовж наступних 60 років число як дворів, так і місцевих жителів зросло майже втричі (228 дворів, 1300 чоловік). При цьому слід враховувати, що під час Столипінської аграрної реформи півтори сотні місцевих людей виселилися на вільні землі, де заснували село Кущуваха [91, 16].

Близько ста років жителі Федорівки були прихожанами церкви Охтирської Ікони Божої Матері в Бугаївці, але у 1909 році вони на власні кошти збудували в селі свою цегляну церкву Різдва Пресвятої Богородиці (освячена 21 вересня). Парафію цієї церкви склали села та хутори Федорівка, Сподобівка, Дуванка, Романівка, Грузько-Бугаївка, Щеняче, Веселівка, Ляхівка, Гусинка Перша, Гусинка Друга, Марсівка та Ново-Богородишне [13].

Священнослужителями Федорівського храму були Павло Жуков, Гаврило Мартинів, Дмитро Ковалевський та Григорій Красно-

Поряд із сільською радою у 20-х роках у селі діяв комітет незаможних селян під керівництвом уродженця Сподобівки Деміда Харитоновича Кривобабка. Комнезамівці допомагали проводити більшовицькі реформи, організували перерозподіл землі між селянами [31].

У 1930 році у Федорівці виникла сільськогосподарська артіль імені Петровського, яку в 60-х роках перейменували на колгосп «Вперед до комунізму», а в 1969 році приєднали до колгоспу «Ударна праця» (с. Сподобівка). До війни місцевим колгоспом керували Микола Іванович Ляшенко, Андрій Пилипович Тарасенко та Дмитро Микитович Гордієнко [3, 216, 125].

У колгоспі вирощували зернові, круп'яні та олійні культури, городню продукцію та коноплю, виробляли м'ясо, молоко, вовну, яйця, мед. На початку 30-х років був закладений колгоспний сад. З середини 30-х років механізатори Старовірівської МТС почали надавати колгоспникам суттєву допомогу в проведенні польових робіт, особливо під час оранки ґрунту і збирання урожаю. Трактористами працювали і місцеві чоловіки: Дмитро Кирилович Тарасенко, Олександр Сергійович Теницький, Андрій Романович Тарасенко та інші. Перед війною у колгоспі з'явився перший вантажний автомобіль, його довірили водію Миколі Тимофійовичу Широкограду [241].

Під час суцільної колективізації села ряд федорівських сімей куркулів та середняків потрапили під нещадні лещата політики розкуркулення. Серед них старожили називають Йосипа Абрамовича Загоруйка (він до революції був волосним суддею), Давида Федоровича Бідненка, Митрофана Карповича Павленка, Хома Савича Коцького, Архипа Задніпровського, сім'ї Харківських і Тарасенків з вулиці Куракової, родину Григорова з вулиці Бутова [241].

Колективізація сільського господарства закінчилася великим голодом 1933 року, жертвами якого у Федорівці стали десятки людей. Особливо постраждали багатодітні сім'ї. Як свідчив старожил Іван Савелійович Павлюченко, в населеному пункті була створена спеціальна бригада чоловіків, які ходили по хатах і збирали трупи померлих. Їх ховали у колективних ямах без гробів. Серед жертв голоду були Марко Григорович Руденко, його дружина Килина Дмитрівна і їх троє дітей (Григорій, Ганна і Анатолій), Омелян Архипович Врюкало, його дружина Мавра Пилипівна і четверо їх дітей (Марія, Олександра, Раїса і Сергій), Марко Гордійович Гордієнко, його дружина Векла Кіндратівна і донька Уляна, Дем'ян Іванович Кравченко, його дружина Одарка Миколаївна і донька Параска, Яків Федорович Кравченко, його дружина Оксана Адріанівна і доньки Надія та Віра, Андрій Федорович Чорний, його дружина Ірина Іванівна та діти Михайло і Тетяна, Свирид Павлович Авсеньов, його дружина Палажка Василівна і донька Ніла, Ганна Микитівна Чорна і її донька Оксана, молодий хлопець Кирило Олексієнко та інші. Ходили слухи, що в селі були зафіксовані випадки людоїдства. За це рішенням сільського сходу двох жінок засудили до страшного покарання: їх прив'язали до коня і тягали доти, доки вони не померли. Після голоду в селі залишилося чимало дітей-сиріт, для них за ініціативою Федора Мироновича Земляченка організували колгоспний патронат. Там за дітьми доглядала Улита Іванівна Мажара [241].

Житель Федорівки Іван Митрофанович Гордієнко був незаконно репресований і відбув у сталінських таборах 10 років. На три роки проживання у таборах Півночі засудили Мартина Захаровича Загоруйка. Репресій також зазнали Федір Миронович Земляченко та Ілля Бобрусь. З села були вислані кілька сімей Загоруйків, родини Сави Хомича Коцького, Давида Федоровича Бідненка та інших [12].

Важкого удару селу завдала Велика Вітчизняна війна, під час якої на фронт пішли захищати Вітчизну понад 300 місцевих жителів. Щонайменше 152 з них загинули смертю хоробрих. Серед них – брати Антон Омелянович, Іван Омелянович та Микита Омелянович Бобрусі, по 12 членів родин Павлюченків і Гордієнків, 10 чоловік з прізвищем Широкоград, 8 представників родини Тарасенків і багато інших. Шість федорівських комсомольців були відправлені на роботи до Німеччини, серед них – Іван Мажара, Андрій Гордієнко та Віра Черняк [29].

Чимало федорівських фронтовиків під час війни стали кавалерами державних бойових нагород. Серед них – Федір Федорович Черняк, який народився у 1917 році. Напередодні війни його призвали до армії. У жовтні 1942 року Ф. Черняк став учасником боїв на радянсько-німецькому фронті. Він воював на Сталінградському, Степовому, 2-у та 3-у Українських і 1-у Білоруському фронтах у складі 199-го гвардійського артилерійського полку

94-ї гвардійської стрілецької дивізії, війну закінчив у званні гвардії старшого лейтенанта. За мужність та хоробрість Федір Федорович був нагороджений орденами Вітчизняної війни II і I ступенів, орденом Червоної Зірки, медалями «За відвагу» та «За оборону Сталінграда». Олексій Миколайович Тарасенко, 1915 року народження, став танкістом. Він воював з липня 1941 року на Ленінградському, Західному, Південно-Західному, 2-у і 1-у Білоруських фронтах, війну закінчив гвардії старшим техніком-лейтенантом. За мужність нагороджений двома орденами Червоної Зірки і медаллю «За бойові заслуги». Марія Пилипівна Тарасенко, 1921 року народження, на фронті виконувала нелегку роботу фельдшера 568-го мінометного полку 42-ї мінометної Червонопрапорної бригади. Впродовж 1941-1945 років вона пройшла фронтовими дорогами від Ленінграда до Берліна. На полях боїв, під кулями та осколками, жінка надала першу медичну допомогу сотням поранених бійців та командирів. У підсумку молодшого лейтенанта медичної служби нагородили орденами Вітчизняної війни II ступеня, Червоної Зірки та медаллю «За оборону Ленінграда». Михайло Єгорович Водолазський народився у 1923 році. На фронт його призвали у травні 1942-го, він воював на Північному Кавказі, на Центральному, 1-у і 2-у Білоруських фронтах у складі 36-ї інженерно-саперної бригади. Починав службу рядовим солдатом, а закінчив війну сержантом окремої моторизованої інженерної розвідроты. У червні 1944 року під час боїв у Білорусії на берегах річки Ареса у районі містечка Любань Михайло Єгорович проводив інженерну розвідку, де виявив групу поранених радянських воїнів та офіцера. Під вогнем противника він вивіз їх з поля бою, за що отримав орден Слави III ступеня. У березні 1945 року в ході наступу радянських військ у Східній Пруссії сержант Михайло Водолазський неодноразово робив проходи в мінних полях противника, створюючи сприятливі умови для прориву танків та піхоти. В одному з боїв наш земляк вогнем свого кулемета подавив кулеметну точку фашистів. У результаті його нагородили орденом Слави II ступеня. Кавалерами орденів Слави III ступеня стали Василь Михайлович Тарасенко, Іван Гнатович Костюк і Василь Данилович Сідаш. Бойові нагороди також мали Федір Маркович Харківський, Петро Никифорович Павленко, Надія Марківна Харківська, Ганна Миколаївна Водолазська (Тарасенко), Клавдія Іванівна Харківська, Тетяна Афанасіївна Семизорова (Гордієнко), Дмитро Микитович Гордієнко, Григорій Максимович Даниленко, Іван Мусійович Роганський, Володимир Якович Сірченко, Григорій Афанасійович Теницький, Іван Власович Троценко, Андрій Кіндратович Черняк, Іван Юхимович Черняк, Раїса Никифорівна Широкоград та інші фронтовики [237].

На території Федорівської сільської ради 2 лютого 1943 року, буквально за день до звільнення населених пунктів від окупантів, фашисти влаштували каральну акцію проти місцевого населення. На порозі власної хати поліцаї розстріляли Мусія Олександровича Гузиченка, а Василя Теницького повісили в сусідній Бугаївці. Жертвами нацистського терору також стали Олексій Гузиченко, Іван Юхимович Колеснік, Макар Іванович Давиденко, Ніна Кривобабко, Віктор Михайлович Мельник, Наталія Юхимівна Панасенко, Степан Іванович Руденко та Павло Якович Теницький. Інших жителів села від вірної смерті врятував Максим Володимирович Кута. Він був поляком, у Першій світовій війні воював у складі австро-угорської армії, добре знав німецьку мову. Потрапивши у полон до росіян, він поселився на Україні, незабаром перебрався до Федорівки. Рятуючи земляків, він почав переговори з

Ф. Ф. Черняк

О. М. Тарасенко

Ф. М. Харківський

Г. М. Водолазська

гітлерівцями німецької мовою. Це і стало вирішальним фактором для долі федорівців: німці розпустили їх по домівках в обмін на продукти [26, 241]

Наприкінці війни на території Федорівської сільської ради було виявлено 10 братських і 7 індивідуальних могил радянських воїнів, які полягли у боях з фашистами. У 1953 році останки частини полеглих воїнів перенесли до однієї братської могили, а в 1956 році створили іншу братську могилу з пам'ятником в центрі села. Туди перенесли останки 47 радянських воїнів [8].

Поряд з великими людськими втратами Федорівка під час війни понесла також чималі матеріальні збитки. Тут були зруйновані клуб та ряд господарських споруд села, у місцевих людей окупанти забрали 7 корів, 14 свиней, 630 голів птиці [24].

У перші ж місяці після визволення села чимало місцевої молоді, особливо дівчат, мобілізували на відбудову промислових підприємств держави. У їх числі в документах згадуються Марія Нардєд, Серафима Гордієнко, Ганна Гордієнко, Наталія Черняк, Марія Сідаш, Клавдія Павленко, Ірина Тарасенко тощо [213].

Навесні 1943 року у Федорівці у 205 дворах проживали 700 чоловік, з них 220 мали працездатний вік. При цьому на 198 жінок працездатного віку припадало лише 22 такого ж віку чоловіків. Станом на початок 1944 року в колгоспі імені Петровського стояли на обліку 98 телят, 5 свиней, 40 овець, 5 коней та 250 голів птиці, за цим господарством було закріплено 2362 га землі, в тому числі 1627 га орної. Більшість робіт доводилося виконувати вручну, землю орали коровами, у борони нерідко впрягалися і колгоспники. Нелегкі випробування випали на долю селян і в 1947 році, коли в Україні лютував голод. По Федорівці ходили десятки дітей, які просили хоч шматочок хліба, картоплину чи бурячок. У ті дні за спробу дрібного розкрадання колгоспного зерна до кримінальної відповідальності були притягнуті Ганна Турка, Петро Харківський, Микола Тарасенко, Ніна Бобрусь, Наум Костюк та інші колгоспники, які намагалися нагодувати своїх голодних дітей. Ціною величезного напруження сил всіх колгоспників впродовж кількох наступних років виробничий потенціал господарства вдалося відродити. На початку 1949 року тут уже були понад 300 голів великої рогатої худоби, 30 корів, 130 свиней, 167 овець, 20 коней та понад 400 голів птиці. [216, 241].

Жнива біля Федорівки, 1950-і рр.

У післявоєнні роки федорівським колгоспом керували Степан Трохимович Гордієнко, Кузьма Ілліч Яременко, Іван Данилович Харківський, Федір Васильович Завалій, Дмитро Микитович Гордієнко та Микола Іванович Дончик [216].

50-і роки стали періодом активного розвитку колгоспу. Використовуючи місцеві будівельні матеріали, тут зводять нові приміщення корівників, свинарника, механічної майстерні, лісопильні, кузні, телятника, вівчарника, силосних траншей. Змонтували вагову, сепараторний пункт, невеликий автотараж, олійницю, зернохосовище, омшаник

для пасіки тощо. До тваринницьких ферм протягли водогони, встановили водонапірну башту. У 1954 році до села протягли першу електролінію, що в наступні роки дозволило встановити у ряді господарських приміщень електродвигуни. Вони прискорили механізацію виробничих процесів, замінивши важку фізичну працю колгоспників. У 60-х роках почали будувати виробничі приміщення і з цегли, у тому числі чотирирядні корівники, телятники, механічну майстерню та гараж. Це дозволило підняти продуктивність праці. У 1956 році група місцевих тваринників побували на Всесоюзній сільськогосподарській виставці у Москві, у тому числі Ганна Олександрівна Тарасенко, Марія Данилівна Бражко, Надія Марківна Сідаш, Катерина Леонтіївна Теницька, Савелій Михайлович Чорний, зоотехнік Олена Яківна Гончарова і голова колгоспу Федір Васильович Завалій [241].

Зміцніле колективне господарство сприяє зведенню нових або реконструкції колишніх приміщень соціальної сфери. У Федорівці з'явилися сільська лікарня з пологовим відділенням, новий сільський клуб з бібліотекою, дитячий садок, магазин. Практично всі колгоспни-

На Федорівській МТФ, 1960-і рр.

Група селян Федорівки, 1960-і рр.

Силосування кукурудзи на початку 1970-х рр.

ки збудували нові або капітально реконструювали старі житлові будинки. Пішли у небуття солом'яні стріхи та глиняні долівки, у повсякденний побут почали входити радіоприймачі, телевізори, холодильники, пральні машини, мотоцикли та легкові автомобілі.

У 1968 році, тобто напередодні укрупнення, в колгоспі «Вперед до комунізму» нараховувалося 460 членів артілі, серед них було 179 людей працездатного віку та 145 дітей і підлітків. Господарство мало 3019 га сільськогосподарських угідь, в тому числі 1920 га ріллі. Колгоспники доглядали 1200 голів великої рогатої худоби, в тому числі 390 корів, 420 свиней, 1300 овець, 40 коней та 80 бджолосімей. На місцевих полях працювали 14 тракторів, 10 різних марок комбайнів, 9 вантажних автомобілів. У артілі були 10 приміщень для утримання колгоспної худоби, кормоцех, млин, олійниця, лісопилка, механічна і столярна майстерні, колгоспний клуб на 200 посадкових місць, бібліотека, дитсадок на 35 дітей, інші господарські та адміністративні приміщення [74].

Серед кращих працівників сільського господарства у Федорівці можна назвати механізаторів Степана Арсентійовича Широкограда, Миколу Дмитровича Тарасенка, Івана Авксентійовича Тарасенка, Володимира Даниловича Мовчана, водія Михайла Павловича Лобанова, кавалера орденів Трудового Червоного Прапора та «Знак Пошани» Дмитра Микитовича Гордієнка, лауреата бронзової медалі ВДНГ СРСР 1970 року

ланкового Івана Григоровича Тарасенка та багатьох інших селян [216, 30, 31, 8].

Укрупненому в 1969 році господарству присвоїли назву колгосп «Дружба», його центральну садибу розмістили в Сподобівці. Майже одночасно з Федорівки у Сподобівку перенесли і центр сільської ради. Це потягло за собою поступовий занепад населеного пункту. У Федорівці впродовж кількох років зникли свинотоварна ферма, механічна та столярна майстерні, автопарк, зменшується кількість громадської худоби. Через це чи-

Група колгоспників. Сидить у центрі голова правління колгоспу Д. М. Гордієнко, 1960-і рр.

свою трудову славу тваринницька ферма та механічна майстерня, де успішно трудилися Валентина Максимівна Перепелиця, Наталія Костянтинівна Олексенко, Анатолій Андрійович Нагорний, Григорій Володимирович Грущенко, Олександр Миколайович Тарасенко, Микола Вікторович Олексенко, Сергій Анатолійович Даниленко, Григорій Антонович Бобрусь, Микола Степанович Самойленко, Володимир Якович Олексенко, Анатолій Павлович Мажара та інші. З'явилися тут і місцеві фермери Володимир Данилович Мовчан, Анатолій Миколайович Жорник, Григорій Наумович Костюк та Євдокія Полікарпівна Касьянова, які займалися розведенням свиней. Але з середини 90-х років процес занепаду Федорівки знову відновився. У найближчі роки Федорівка зникне з адміністративної карти нашого краю [6, 42, 213].

Колектив Федорівської МТФ, 1990-і рр.

Куп'янського району. Навчальна установа розміщала у двох приміщеннях – колишній земській школі, до якої у 30-х роках добудували дві класні кімнати, та колишньому будинку місцевого священика. У довоєнні роки в школі трудилися Петро Федорович Шутько (очолював навчальну установу), Андрій Кузьмич та Харитина Федорівна Бобрусі, Борис Іванович Дюков, Григорій Олександрович та Євдокія Іванівна Куліші, Данило Йосипович та Галина Яківна Вереєви, Григорій Степанович та Віра Леонтіївна Солодкі, Степан Андрійович Баштовий, Ольга Семенівна Ситник та інші педагоги [95, 57, 3, 12].

Після війни Федорівською школою керували Серафим Йосипович Васютін, Петро Климович Ляшенко, Марфа Павлівна Павленко, Василь Михайлович Бондаренко, Раїса Костянтинівна Олексенко та Михайло Васильович Ткаченко, разом з ними федорівських дітей навчали Катерина Семенівна Лебідь, Єгор Данилович та Галина Іванівна Харківські, Поліна Кузьмівна Бондаренко, Ганна Андріївна Рипало, Домна Пилипівна Медведе-

сельність населення у Федорівці починає швидко зменшуватися. Віддаленість села від райцентру та головних транспортних магістралей регіону, незадовільне вирішення наболілих соціально-економічних та побутових проблем прискорюють відтік федорівців до Сподобівки, Бугаївки, Ізюма, Куп'янська, Харкова. Якщо у 1967 році в населеному пункті проживали 540 чоловік, то через 20 років їх залишилося менше 200. На рубежі 80-90-х років, у період економічного піднесення агрофірми та акціонерного товариства «Дружба», процес відтоку населення з Федорівки тимчасово припинився. До села у 1984 році проклали дорогу з твердим покриттям, тут знову почали відновлювати

У 1876 році в селі було відкрито земське однокласне училище з трирічним строком навчання. Станом на 1917 рік у цій навчальній установі здобували освіту 153 федорівських дітей, їх навчали троє педагогів. Цікаво, що у 1912 році зусиллями Ізюмського повітового земства поряд із школою відкрили і сільську бібліотеку. За радянської влади на базі колишнього земського училища утворилася початкова школа. У 1932 році вона стала семирічкою. Це була єдина подібна установа на території сільради, отож сюди за неповною середньою освітою ходили школярі Дуванки, Сподобівки, Романівки, Куцувахи, а також Марсівки та Кудинівки

В. І. Ляшенко з учнями, 1972 р.

рівня народжуваності в селі та швидке зменшення чисельності молодих сімей призвели до того, що в 1976 році навчальна установа припинила своє існування. З того часу діти Федорівки змушені були ходити за знаннями за 6 км до Сподобівки. Це стало однією з головних причин швидкого занепаду колись величезного населеного пункту нашого краю [66, 44].

У 30-х роках минулого століття у Федорівці з'явилися сезонні дитячі ясла для догляду за найменшими жителями села. Цю роботу виконували Улита Мажара, Килина Гордієнко та інші жінки. Після звільнення Федорівки від окупантів у 1943 році діяльність дитячих ясел відновилася, вони майже десять років розміщалися у пристосованих приміщеннях. У середині 50-х років колгосп виділив для малечі окреме приміщення, забезпечив його найбільш необхідними меблями та інвентарем. Дитсадок у ті роки відвідували до 50 дітей. Дошкільною установою керували Клавдія Григорівна Кравченко, Таїсія Леонтіївна Кравченко та Анастасія Максимівна Черняк. А вихователями були Анастасія Іванівна Дончик, Таїсія Антонівна Павленко, Валентина Максимівна Перепелиця, Галина Іванівна Самойленко, Людмила Павлівна Пашенко, Ніна Миколаївна Гузаревич, Катерина Тимофіївна Харківська, Валентина Олександрівна Турка, Ганна Яківна Залізник, Євдокія Павлівна Харківська та деякі інші. Федорівський дитсадок працював до середини 70-х років [241].

У другій половині 40-х років у селі діяв колгоспний патронат для дітей-сиріт, які залишилися без батьків внаслідок війни.

Ще до революції у Федорівці відкрили медпункт, у якому працювали фельдшери Микола Архипович Задніпровський і Тимофій Іванович Зайцев, акушерка Поліна Митрофанівна Турченко та медсестра Ганна Яківна Залізник. У післявоєнні роки медпункт відновив свою

Вихователі і вихованці сільського дитсадка, 1970 р.

ва, Віра Іванівна Ляшенко, Василь Олександрович Беліков, Галина Сергіївна Васютіна, Ніна Сидорівна Роганська, Марія Микитівна Зайцева, Ганна Мусіївна Гордієнко, Марія Герасимівна Ткаченко, Валерій Тихонович Долбієв, Марія Василівна Гордієнко, Віктор Іванович Соляник та інші [44, 12].

У 30-50-х роках Федорівську школу відвідували понад 200 школярів, які представляли Сподобівку, Дуванку, Кущуваха та ряд інших сусідніх сіл, але вже на початку 60-х років їх чисельність зменшилася вдвічі. Зниження загального

роботу, незабаром поряд з ним відкрилася ще й колгоспна лікарня з пологовим відділенням. Вони розмістилися в будинку колишніх землевласників братів Савченків, яких місцеве населення називало Кришталями (від цієї клички походить назва ставка біля Сподобівки та Дуванки). Будинок Савченків стояв за річкою Сініхою, його розібрали, перевезли у Федорівку і знову зібрали. Головним лікарем Федорівської лікарні був Тимофій Іванович Зайцев [3, 53, 12].

Федорівська лікарня діяла до середини 60-х років. Після її закриття Т. І. Зайцева перевели до Волоськобалаклійської лікарні, у

будинку розмістили колгоспний дитсадок (завідуюча – Т. Л. Кравченко), а коли для дошкільнят збудували нове приміщення, у колишньому будинку Савченків обладнали колгоспну контору [12].

У Федорівці залишився лише фельдшерсько-акушерський пункт, для якого у 1987 році збудували нове приміщення. Медичні послуги місцевому населенню надавали лікар Володимир Олександрович Хмелевський, учасниця Великої Вітчизняної війни Клавдія Іванівна Харківська, Ганна Кузьмівна Кібець, Ніна Михайлівна Гнида, Анастасія Максимівна Наконечна, Марія Дмитрівна Шевченко, Надія Йосипівна Терещенко, Марія Федорівна Харківська, Поліна Василівна Герольд, Лідія Трохимівна Бобрусь, Серафима Григорівна Гордієнко, Людмила Заломатьєва, Марія Василівна Залізняк (Баглай), Світлана Олексіївна Нагайцева (Врюкало), Тетяна Миколаївна Александрова, Галина Василівна Разінкова, Ірина Олексіївна Тарасенко та Лариса Миколаївна Чечіна. У 1997 році Федорівський ФАП припинив свою діяльність, жителі села за медичною допомогою змушені були їздити чи ходити до Сподобівки [53].

До 1917 року організованого дозвілля на селі практично не було. Населення власними силами влаштовувало народні гуляння, молодь традиційно організовувала вечорниці, на початку ХХ століття місцеві жителі вперше побачили виступи самодіяльних артистів під керівництвом М. Л. Кропивницького. На початку 20-х років більшовики відкрили у Федорівці так званий колбуд, де виступали місцеві самодіяльні музиканти і артисти-аматори Олександр Колесник, Олександр Земляченко та інші. Перед війною збудували новий сільський клуб, але під час боїв за село це приміщення було знищено прямим попаданням снаряда. Після війни клуб майже 10 років розміщався у пристосованих приміщеннях, його роботою керували Іван Федорович Роганський, Володимир Павлович Теницький, Володими Якович Сірченко та ніші. Активну участь у культурному житті села брали педагоги Федорівської школи. На початку 50-х років за рішенням партійних функціонерів у Федорівці вирішили розібрати місцеву церкву, з цегли якої збудували новий сільський клуб з бібліотекою. Він на кілька десятиліть перетворився на місце масового проведення вільного часу місцевого населення, особливо молоді. Тут демонструвалися кінофільми, проводилися концерти, урочисті заходи загальноколгоспного масштабу, у клубі традиційно розміщалися виборчі дільниці під час всіх виборчих кампаній по виборах депутатів всіх рівнів рад. Сільський клуб у різні роки очолювали О. Закопайло, Володимир Павлович Теницький, Петро Митрофанович Павленко, Анатолій Семенович Бобрусь, Лідія Микитівна Лавриненко, В'ячеслав Олександрович Немічев, Олександра Кузьмівна Рипало, Анатолій Микитович Гордієнко, Василь Сергійович Перепелиця, Ганна Арсентіївна Широкоград, Іван Федорович Роганський та Валентина Йосипівна Даниленко, у сільській бібліотеці найдовше працювали Клавдія Григорівна Гапон, Володимир Якович Сірченко, Валентина Романівна Гордієнко, Любов Іллівна Косицька, Лідія Захарівна Павлюченко, Любов Петрівна Лисиченко та Валентина Йосипівна Даниленко. У 50-80-х роках великою популярністю на селі користувалися кінофільми, які

Сільський голова М. І. Сідаш (другий зліва) і працівники закладів культури Федорівки, 1950-і рр.

демонстрували кіномеханіки Анатолій Семенович Бобрусь, Василь Сергійович Перепелиця, Андрій Якович Столяров та Володимир Олексійович Овчаренко. Багато років жителів села обслуговували листоноша Діна Семенівна Токарева та начальник сільського відділення зв'язку Галина Олександрівна Перепелиця [30, 31, 58].

Заклади торгівлі в селі утворилися десь у 20-х роках, у період непу. Приватною торгівлею тоді займалася сім'я Загоруйків. На рубежі 20-30-х років виник споживчий кооператив, його очолювали Федір Миронович Земляченко, Микола Якович Кравченко, Мусій Іванович Сідаш і Петро Митрофанович

Павленко. Після війни у місцевих магазинах, які входили у мережу робкоопу «Борівський», працювали Іван Калинович Чорнобай, Олена Яківна Гончарова, Валентина Федорівна Щербина, Федір Кирилович Костюк, Григорій Андрійович Тарасенко, Галина Іванівна Тарасенко та Лідія Пилипівна Колеснік. У 1960 році сільський магазин справив новосілля в новому приміщенні. На жаль, у 2002 році, коли продавцем працювала Тетяна Олександрівна Мухіна, фєдорівський магазин закрили [12, 30, 31].

До 1970 року у Федорівці розміщалася Федорівська сільська рада. Її керівниками у післявоєнні роки були Іван Мусійович Роганський, Семен Пантелеймонович Черняк, Савелій Михайлович Чорний, Опанас Петрович Трохимець, Мусій Іванович Сідаш, Федір Федорович Черняк, Андрій Опанасович Гордієнко та Іван Данилович Харківський. Обов'язки секретаря сільської ради у цей час виконували Віра Іванівна Ляшенко, Мусій Іванович Сідаш, Анастасія Тимофіївна Широкоград, Ганна Мусіївна Сідаш, Віра Пилипівна Кравченко, Мотрона Леонтіївна Ходак, Андрій Опанасович Гордієнко та Діна Семенівна Токарева. У 1959 році Федорівська сільська рада була визнана кращою в районі [217, 30].

У 1984 році на південній околиці Федорівки рішенням Харківської обласної ради було створено ентомологічний заказник місцевого значення «Мерехнянський», де біля байрачних Мерехнянського і Глибокого лісів на площі 4,7 га різнотравно-типчаково-ковилового степу охороняються рідкісні види диких бджіл та інших комах, у тому числі каптурниця срібна, сколія степова, джміль глинистий, джміль вірменський, бджола-листоріз люцерновий, мелітурга булавовуса, ксилокопа звичайна, бджола-тєсляр звичайна, вусач земляний хрестоносець, які занесені до Червоної Книги України [1].

Чимало уродженців Федорівки стали відомими людьми нашого краю. Серед них – колишній секретар Шевченківської сільської ради Кузьма Кирилович Рипало, колишній голова райспоживспілки, комісар Шевченківського партизанського загону Микита Антонович Мажара; колишній секретар Куп'янського райкому Компартії України Федір Федорович Черняк; колишній вчитель фізкультури Борівської школи, автор краєзнавчої книги про Федорівку Олександр Іванович Тарасенко; кандидат технічних наук, викладач ХІМЕСГу Іван Степанович Бобрусь; кандидат технічних наук, працівник одного з науково-дослідних інститутів Києва Олександр Олексійович Мойсеєв; директор Ізюмського лісгоспу Анатолій Володимирович Павленко, відома майстриня вишивки Тетяна Явтухівна Гордієнко, воїни-інтернаціоналісти Анатолій Миколайович Тарасенко, Віктор Володимирович Мовчан, Леонід Григорович Тарасенко і Сергій Володимирович Черняк; учасник ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській АЕС Анатолій Олександрович Субота і багато інших.

КУЩУВАХА (ХВОЩУВАХА) – колишнє село Федорівської (зараз Сподобівської) сільської ради, яке існувало в долині балки Кущуваха за 2 км на південь від Федорівки. Назва балки та поселення походять від хащів кущів, які часто зустрічаються на сусідніх схилах. Першими мешканцями Кущувахи наприкінці ХІХ століття стали селянські сім'ї Гната Костюка, Степана Турки, Андрія та Олександра Чорних, Якова Жорника, Дем'яна та Йосипа Кравченків, Михайла Головенка, Тихона Нардєда, Омеляна Гордієнка, Федота Величка, Климентія Шевченка тощо. Основна маса жителів Кущувахи осіли тут у роки Столипінської аграрної реформи. Переважна більшість з них були виходцями з сусідньої Федорівки. Всього наприкінці 20-х років у селі у 20 дворах проживали до 150 чоловік. У 20-30-х роках тут щорічно народжувалися від 3 до 11 немовлят [13, 16].

У 1930 році жителі Кущувахи стали членами колгоспу імені Петровського (с. Федорівка), у 1947 році вони від'єдналися і під керівництвом Мусія Івановича Сідаша створили власне господарство імені Андрєєва. В артїлі були 4 приміщення для утримання худоби, майстерня, кузня, сезонні дитясла, контора і клуб, до початку 50-х років діяла Кущуваська початкова школа, де дітей навчала Надія Кузьмівна Королєсова. У 1950 році артіль імені Андрєєва знову приєднали до колгоспу імені Петровського (с. Федорівка) [217].

Кущуваха – типове так зване неперспективне село української глибинки. Тут ніколи не було ніяких об'єктів соціально-культурної та побутової сфери, місцеві жителі не бачили ні дороги з твердим покриттям, ні природного газу. До села не протягли навіть електролінію. У зв'язку з цим у післявоєнні роки населення почало залишати своє село, переселяючись,

*Жителі Кущовахи вирушають на роботу,
1940-і рр.*

переважно, до Федорівки. В результаті у середині 60-х років населений пункт припинив своє існування. Останніми у 1969 році Кущоваху покинули Таїсія Адріанівна Чорна та Федір Степанович Турка [69].

*Юний вершник з Кущовахи Анатолій Жорник,
1960 р.*

РОМАНІВКА – колишнє село Федорівської (зараз Сподобівської) сільської ради, яке існувало з початку 20-х до 60-х років ХХ століття у верхів'ї правої притоки Сінихи річки Грузької за 4 км на південь від Сподобівки. Село заснували переселенці з села Гусинки Куп'янського, села Бугаївки Ізюмського та сіл Волоська Балаклія (Щеняче) і Дуванка Шевченківського районів, які поклади початок хуторам Грузька Бугаївка, Гусинка, Щеняче та Романівка [13, 12].

Першим у роки Столипінської аграрної реформи на лівому схилі долини річки південніше Дуванки виник хутір Грузька Бугаївка, де у 14 дворах поселилися селянські сім'ї Григорія Білогурова, Михайла Горєвого, Кирила Сердюка, Костянтина Шатова, Федора Петрова, Івана Писаренка, Терентія Удовиченка, Арсена, Івана та Степана Тарасових тощо. На початку 20-х років на правому схилі долини річки проти Грузької Бугаївки виник хутір Щеняче, де у 9 дворах знайшли притулок родини Павла Бондаренка, Григорія Петрова, Івана Рищенка, Дениса Бондаренка та інші. Південніше від Щенячого населився хутір Гусинка Перша, там у 9 дворах проживали сім'ї Якова та Андрія Аксєнових, Івана, Максима та Марка Удовиченків, Єгора та Кузьми Божка, Терентія Черняка та інші. Одночасно з цими хуторами на лівому схилі річки Грузької проти Гусинки Першої було засновано Романівку, там першими побудувалися Сергій та Антон Пащенки, Никифор, Павло та Пилип Пивоварови, Іван та Максим Лисянські, Пилип, Кирило та Федот Жорники, Іван Кравченко, Ілля Рибальченко та інші селяни. Загалом у Романівці нараховувалося 13 дворів [3, 16].

Незабаром всі ці хутори були об'єднані в єдине село під назвою Романівка, походження цієї назви не встановлено. Наприкінці 20-х років у Романівці та сусідніх хуторах проживали до 200 чоловік [16].

До революції 1917 року місцеві жителі відносилися до Бугаївської волості Ізюмського повіту, вони відвідували храми Ікони Охтирської Божої Матері в Бугаївці та Різдва Богородиці у Федорівці. На початку 20-х років хутори були включені до складу Федорівської сільської ради Сеньківського, а з середини 30-х років – Шевченківського району. У 30-х роках жителі Романівки та сусідніх хуторів стали членами колгоспу «Комсомолец» з центральною садибою в Дуванці, у 1950 році їх приєднали до колгоспу «Ударна праця» (село Сподобівка) [3, 73, 214, 216].

У середині 50-х років ХХ століття Романівку приєднали до сусіднього села Дуванка, але всі місцеві жителі впродовж кількох наступних років переселилися до Сподобівки або вихали за межі сільської ради. Романівка припинила своє існування [12].